

Prof. dr hab.n.med. Sławomir Michalak
Zakład Neurochemii i Neuropatologii
Uniwersytetu Medycznego
im. K.Marcinkowskiego
w Poznaniu

Poznań, dnia 13.09.2019

OCENA
rozprawy doktorskiej
mgr Anny Smelkowskiej

pt. „Jakość życia a potrzeby i obciążenie osób sprawujących opiekę nad chorymi
po przebytym udarze mózgu”

Niesprawność i upośledzenie funkcjonowania zarówno w sferze ruchowej, jak i poznawczej najczęściej spowodowana jest zaburzeniami krążenia w ośrodkowym układzie nerwowym. Chorzy po udarze mózgu wymagają w związku z tym opieki, która stanowi wyzwanie dla partnera życiowego, najbliższych członków rodziny chorego, ale również dla systemu opieki zdrowotnej. W populacji osób w wieku podeszłym udar niedokrwienny mózgu jest najczęstszą przyczyną niesprawności, a wiek jest najważniejszym niemodyfikowalnym czynnikiem ryzyka udaru mózgu. Ponieważ ryzyko wystąpienia udaru mózgu podwaja się w każdej dekadzie po 55 roku życia i społeczeństwa starzeją się problem opieki nad chorymi po udarze mózgu stanowić będzie coraz istotniejsze wyzwanie.

Z powyższych powodów podjęty przez mgr Annę Smelkowską temat dotyczący sytuacji i obciążeń opiekunów chorych po udarze mózgu jest bardzo trafny zarówno z medycznego, jak i społecznego punktu widzenia.

Rozprawa doktorska licząca 135 stron ma typowy układ, na który składa się wstęp, cele i problemy badawcze, osoby badane i metody, wyniki, omówienie i dyskusja, wnioski, streszczenie, bibliografia oraz spis tabel, rycin i załączniki.

We wstępie Autorka przedstawia definicję i klasyfikację udaru mózgu z uwzględnieniem etiologii i patomechanizmów. Ponadto mgr Anna Smelkowska omawia we wstępie swojej pracy epidemiologię i czynnikami ryzyka udaru mózgu.

Znaczną część wstępu Autorka poświęca następstwom udaru mózgu. Słusznie Doktorantka oddzielnie przedstawiła następstwa udaru mózgu dla chorego i dla opiekunów. Wartym podkreślenia jest uwzględnienie przez Doktorantkę wpływu bólu neuropatycznego i zaburzeń neuropoznawczych na proces rehabilitacji i rozwój depresji po udarze mózgu. Znaczna część wstępu poświęcona jest wpływowi następstw udaru mózgu na opiekuna. Mgr Smelkowska szczegółowo omówiła zagadnienia związane z jakością życia oraz metodami jej badania. Recenzent docenia szczególnie przedstawione przez Doktorantkę znaczenie stanu emocjonalnego oraz czynników socjologicznych dla obciążenia opiekunów chorych po udarze mózgu. Uwzględnienie tych czynników ma istotne znaczenie w procesie planowania opieki nad tą grupą chorych, których liczba będzie się zwiększać w związku ze starzeniem się społeczeństwa i zwiększaniem ryzyka chorób sercowo-naczyniowych. Biorąc pod uwagę wysoki odsetek chorych, nad którymi opieka prowadzona jest w warunkach domowych przez opiekunów wywodzących się spośród partnerów życiowych i członków rodziny podniesione przez Doktorantkę czynniki mają bardzo istotny wpływ na jakość opieki nad osobami po udarze mózgu.

Wstęp pracy mgr Anny Smelkowskiej stanowi zatem szczegółowe wprowadzenie w zagadnienia związane z obciążeniem osób sprawujących opiekę nad chorymi po przebytym udarze mózgu. Autorka wykazała się w tej części rozprawy rozległą znajomością zagadnienia i przedstawiła dotychczasowy stan wiedzy dotyczącej udaru mózgu.

Jako główny cel pracy Doktorantka wskazała ustalenie poziomu i uwarunkowań obciążenia opiekunów osób po udarze mózgu, ocenę jakości życia i charakterystykę potrzeb związanych z sprawowaniem opieki oraz określenie związków pomiędzy obciążeniem, jakością życia i stopniem zaspokojenia potrzeb opiekunów. Ponadto Autorka przedstawiła 7 celów szczegółowych. W opinii recenzenta ze względów

redakcyjnych nie było to niezbędne. Natomiast dla zrozumienia koncepcji pracy pomocna jest przygotowana przez Doktorantkę rycina obrazująca model badawczy.

W rozdziale „Osoby badane i metody” Autorka opisała badaną populację chorych i opiekunów i co należy podkreślić poprzez załączenie „Schematu doboru osób do badań” w bardzo przejrzysty sposób scharakteryzowała grupy badane. Ponadto w tym rozdziale pracy znalazły się szczegółowe opisy metod oceny chorych po udarze mózgu oraz opiekunów. Autorka wykorzystała 3 metody klinimetryczne oceny chorych po udarze mózgu oraz 6 do oceny opiekunów. Recenzent chętnie poznałby motywację zastosowania przez Doktorantkę Skandynawskiej Skali Udaru Mózgu zamiast skali NIHSS (National Institute of Health Stroke Scale). Skala NIHSS jest obecnie powszechnie stosowana przy kwalifikacji do leczenia przyczynowego udaru mózgu.

Autorka bardzo przejrzysto przedstawiła „Narzędzia badawcze zastosowane do oceny zmiennych”. Również warsztat statystyczny, z którego korzystała mgr Anna Smelkowska prowadząc swoje badania jest bardzo dojrzały. Korzystanie z miar stopnia dopasowania modelu i odnoszących się do modelu niezależności oraz kryteriów informacyjnych takich jak AIC (Akaike’s Information Criterion) świadczy o dojrzałości prowadzącej badania i istotnie podnosi jakość uzyskanych wyników.

W kolejnym rozdziale rozprawy Doktorantka przedstawiła uzyskane wyniki w podrozdziałach opisujących najpierw charakterystykę badanych chorych z uwzględnieniem cech społeczno-demograficznych, stanu klinicznego w sferze deficytu neurologicznego, funkcjonowania i stanu emocjonalnego. Zgodnie z cechami epidemiologicznymi udaru mózgu większość (68%) chorych stanowiły osoby z udarem niedokrwiennym mózgu, ale wśród badanych znaleźli się również chorzy po krwotoku śródmózgowym stanowiący 32% grupy badanych. Połowa chorych była w stanie średnim w zakresie deficytu neurologicznego i w czasie 3 miesięcy prowadzenia katamnezy Doktorantka obserwowała jego istotną poprawę. W ponad połowie przypadków (58%) chorzy poddawani byli rehabilitacji w wyspecjalizowanych ośrodkach, natomiast 36% rehabilitowanych było w domu, a 18% nie było w ogóle poddanych rehabilitacji.

Opiekunami chorych po udarze mózgu w ogromnej większości (77%) były kobiety, a blisko połowa opiekunów (47%) była aktywna zawodowo. Większość opiekunów miała wykształcenie średnie, było najbliższymi członkami rodziny chorego (współmałżonek,

dziecko) i mieszkało wspólnie z chorych. Bez wątpienia te uzyskane przez Doktorantkę cechy charakteryzujące opiekunów mają istotny wpływ na ich zaangażowanie w opiekę, identyfikację obciążenia i potrzeb. Doktorantka do oceny stanu emocjonalnego chorych po udarze mózgu użyła Krótkiej Geriatrycznej Skali Oceny Depresji, natomiast do badania opiekunów skali HAD. Recenzent chciałby poznać uzasadnienie wyboru tych skal przez Doktorantkę. Blisko połowa opiekunów wykazywała cechy średniego obciążenia w skali CB. Natomiast jakość życia opiekunów według skali SF-36 wahała się od 41 do 86 punktów. Wymiar psychiczny jakości życia był niższy niż jej wymiar fizyczny. Celowym byłoby, aby w tym miejscu Autorka zinterpretowała uzyskane wyniki.

Za najważniejsze potrzeby opiekunowie wskazywali w przeprowadzonym badaniu informacje o stanie zdrowia, a jednocześnie te potrzeby były najbardziej zaspokojone. Natomiast za najslabiej zaspokojone potrzeby opiekunowie uznali wsparcie instrumentalne oraz wsparcie specjalistów. Informacje te pozyskane w czasie badania przez Doktorantkę stanowią ważne dane dla systemu opieki zdrowotnej.

Autorka zidentyfikowała czynniki zwiększające poziom obciążenia opiekunów rozdzielając zależne od chorego: płeć męską chorego, cięższy deficyt neurologiczny, gorszy stan funkcjonalny i występowanie depresji od tych zależnych od opiekuna: płeć żeńska, sprawowanie opieki nad rodzicem, długi czas przeznaczany na opiekę, depresję i lęk oraz niższe wsparcie społeczne. Obciążenie opiekunów osób po udarze mózgu zwiększało się w miarę zmniejszania stopnia zaspokojenia ich potrzeb.

Doktorantka przedstawiła przejrzyste szczegółowe wyniki w tabelach i na rycinach w sposób pozwalający czytelnikowi na swobodne zapoznanie się z nimi. Diagram ścieżkowy i tabela z zależnościami obciążenia, jakości życia i stopnia zaspokojenia potrzeb z podziałem na wpływ bezpośredni i pośredni bardzo trafnie podsumowują uzyskane wyniki i zależności pomiędzy nimi.

W części poświęconej miarom dopasowania modelu znalazły się RMSEA, SRMR, CFI oraz TLI, jednakże Autorka nie podaje wspomnianego w „Metodach” Akaike’s Information Criterion.

Zidentyfikowanie zależności pomiędzy obciążeniem opiekunów, jakością życia i stopniem zaspokojenia ich potrzeb może być punktem wyjścia do działań naprawczych poprawiających jakość opieki nad chorymi po udarze mózgu i komfort opiekunów.

Recenzent uważa, że Doktorantka uzyskała interesujące wyniki badań jakości życia, potrzeb i obciążenia osób sprawujących opiekę nad chorymi po przebytych udarach mózgu oraz wypracowała interesujący oraz przydatny społecznie i medycznie protokół ich badania.

W rozdziale „Omówienie i dyskusja” Doktorantka odnosi uzyskane we własnym badaniu wyniki do danych literaturowych skupiając się na identyfikowanych przyczynach zwiększonego obciążenia opiekunów. Autorka słusznie poświęca znaczną część rozdziału danym dotyczącym aspektom społecznej opieki nad chorymi po udarze mózgu. Element ten jest ciągle niedoceniany przy kształtowaniu systemu opieki zdrowotnej a uzyskane przez mgr Annę Smelkowską wyniki badań podnoszą jego rangę. Doktorantka w końcowej części rozdziału „Omówienie i dyskusja” przedstawia ograniczenia prowadzonych badań oraz korzyści wynikające z pracy. Świadczy to o dojrzałości Doktorantki jako badacza, który osiągnął właściwy poziom warsztatu naukowego.

Doktorantka przedstawia następnie siedem wniosków z przeprowadzonych badań, które są odpowiedzią na problemy podnoszone w celach pracy. Recenzent uważa, że wnioski 1 i 5 oraz 2 i 6 można by połączyć ograniczając je do pięciu.

Praca zawiera 264 pozycji literatury zawierające istotne prace z obszaru badanego przez Doktorantkę. Do pracy Autorka dołączyła wszystkie skale i kwestionariusze wykorzystywane przez nią do oceny klinimetrycznej chorych i ich opiekunów.

Chciałbym podkreślić, że uwagi recenzenta nie mają wpływu na pozytywną merytoryczną ocenę pracy, która wnosi istotny wkład w ocenę poziomu obciążenia opiekunów chorych po udarze mózgu oraz identyfikuje jego przyczyny. Praca została przygotowana starannie i jest napisana dobrą polszczyzną i przejrzystym stylem.

Podsumowując opinię uważam, że praca mgr Anny Smelkowskiej pt. „Jakość życia a potrzeby i obciążenie osób sprawujących opiekę nad chorymi po przebytych udarach mózgu” spełnia określone ustawowo kryteria rozprawy doktorskiej i w pełni kwalifikuje ją do ubiegania się o stopień naukowy doktora. W związku z powyższym, zwracam się do Rady Wydziału Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego im.K.Marcinkowskiego w Poznaniu o dopuszczenie mgr Anny Smelkowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ponadto proponuję wyróżnienie pracy jako rozprawy cechującej ponadprzeciętnymi walorami warsztatowymi i poznawczymi.

3777786 Prof. dr hab. n. med. Sławomir Michalak
specjalista neurologii
neuropatologii
specjalista diagnostyki
laboratoryjnej

Sławomir Michalak

Zakład Neurochemii i Neuropatologii

Katedry Neurologii

Uniwersytetu Medycznego im.K.Marcinkowskiego w Poznaniu